

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
JEAN RICHARD DE LA TOUR
esitatud 3. märtsil 2022¹

Kohtuasi C-420/20

HN

**Kriminaalmenetlus,
milles osaleb**

Sofiyska rayonna prokuratura

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Sofiyski Rayonen sad (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria))

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv (EL) 2016/343 – Artikli 8 lõige 1 – Õigus viibida kohtulikul arutelul – Artikli 8 lõige 2 – Loobumine õigusest viibida kohtulikul arutelul – Kriminaalmenetluses süüdistatava kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud tagasisaatmisotsuse täitmine, millega kaasneb riiki sisenemise ja riigis viibimise keeld – Kokkusobivus

I. Sissejuhatus

1. Käesolevat kohtuasja iseloomustab paradoks, mille tulemusel tekib raskesti ületatav vastuolu. Bulgaarias kriminaalasju menetlevad asutused viivad Albaania kodaniku suhtes läbi kriminaalmenetlust seoses raske kuriteoga, mille puhul Bulgaaria kriminaalmenetluse seadustiku sätted nõuavad tema osalemist kohtulikul arutelul. Samal ajal nõuavad Bulgaaria välismaalaste seaduse sätted, et ta saadetaks välja oma päritoluriiki, ning keelavad Bulgaaria territooriumil viibimise ja sellele sisenemise viie aasta jooksul. Sellest tuleneb, et asjaomasel isikul ei ole võimalik ilmuda kohtulikule arutelule, kuigi tal on selleks kohustus liikmesriigi õigusnormide järgi ja tal on selleks õigus liidu õiguse sätete alusel.

2. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub oma eelotsuse küsimustega Euroopa Kohtul seega sisuliselt täpsustada, mil määral võimaldab süüdistatava õigus osaleda kohtulikul arutelul, mis on tagatud direktiivi 2016/343² artikliga 8, liikmesriigil täita tagasisaatmisotsust, millega kaasneb riiki sisenemise ja seal viibimise keeld, kolmanda riigi kodaniku suhtes, kelle vastu on algatatud kriminaalmenetlus seoses raske kuriteo toimepanemisega ja kelle suhtes ei ole veel kohtuotsust langetatud.

¹ Algkeel: prantsuse.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiiv, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul (ELT 2016, L 65, lk 1).

3. Käesolevas ettepanekus esitan kõigepealt põhjused, miks neid küsimusi analüüsid tuleb esiteks arvesse võtta direktiivi 2016/343 sätteid, mis käsitlevad õigust viibida kohtulik arutelul, ja teiseks eeskirju, mis on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiivis 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel³.

4. Seejärel selgitan põhjuseid, miks olukorras, kus kolmanda riigi kodaniku suhtes, kelle vastu on algatatud kriminaalmenetlus, tehakse tagasisaatmisotsus, millele on lisatud riiki sisenemise ja seal viibimise keeld, on direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 1 kohaselt nõutav, et iga juhtumi puhul kontrollitakse, kas selle otsuse viivitamatu täitmine võimaldab sellel kodanikul viibida kohtulik arutelul ja kas direktiivi 2008/115 asjakohaste sätete alusel ei tuleks tagasisaatmine edasi lükata või riiki sisenemise ja seal viibimise keeld tühistada või peatada.

5. Märgin samuti, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikega 2 ei ole vastuolus see, kui liikmesriik mõistab kõnealuse kodaniku üle kohut ilma tema kohalviibimiseta, tingimusel et seda kodanikku on õigel ajal teavitatud mitte ainult kohtulikust arutelust ja kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest, vaid ka konkreetsetest meetmetest, mis on antud tema käsutusse kohtulikule arutelule ilmumiseks, või kui seda isikut, keda on kohtulikust arutelust teavitatud, esindab nõuetekohaselt tema valitud või kohtu määratud kaitsja.

6. Seevastu esitan põhjused, miks selle artikliga on vastuolus tagaseljaotsuse tegemine, kui süüdistatav, kuigi teda teavitati mitteilmumise tagajärgedest, väljendas soovi loobuda õigusest viibida kohtulik arutelul üksnes eeluurimismenetluse ajal, mil kohtuliku arutelu kuupäev ei olnud kindlaks määratud.

7. Lõpuks täpsustan, miks on minu arvates vastuolus direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikega 1, mille kohaselt liikmesriigid tagavad, et süüdistatavatel on õigus viibida kohtulik arutelul, sellised liikmesriigi õigusnormid, milles on ette nähtud, et süüdistatav on kohustatud ilmuma kohtulikule arutelule.

II. Õiguslik raamistik

A. Liidu õigus

1. Direktiiv 2016/343

8. Direktiivis 2016/343 on selle artikli 1 „Reguleerimise“ kohaselt sätestatud miimumnormid, mis käsitlevad esiteks süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja teiseks õigust viibida kohtulik arutelul.

9. Kõnealuse direktiivi artikli 8 „Õigus viibida kohtulik arutelul“ lõigetes 1–4 on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus viibida kohtulik arutelul.

2. Liikmesriigid võivad näha ette, et kohtulik arutelu, mille tulemusena otsustatakse kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle, võib toimuda ilma tema kohalviibimiseta, kui

³ ELT 2008, L 348, lk 98.

- a) kahtlustatavat või süüdistatavat teavitati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilmumise tagajärgedest või
- b) kahtlustatavat või süüdistatavat, keda on kohtulikust arutelust teavitatud, esindab volitatud kaitsja, kelle on valinud kahtlustatav või süüdistatav või kelle on määranud riik.

3. Lõike 2 kohaselt tehtud otsuse saab kahtlustatava või süüdistatava suhtes täitmisele pöörata.

4. Kui liikmesriigid võimaldavad viia läbi kohtulikku arutelu kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kuid käesoleva artikli lõikes 2 sätestatud tingimusi ei ole võimalik täita, kuna kahtlustatava või süüdistatava asukohta ei ole võimalik mõistlikele pingutustele vaatamata kindlaks teha, võivad liikmesriigid ette näha, et otsuse saab siiski teha ja täitmisele pöörata. Sellisel juhul tagavad liikmesriigid, et kahtlustatava või süüdistatava otsusest teavitamisel, eelkõige siis, kui nad tabatakse, teavitatakse neid ka võimalusest asjaomane otsus vaidlustada ja õigusest taotleda artikli 9 kohaselt uut kohtulikku arutelu või muud õiguskaitsevahendit.“

10. Selle direktiivi artiklis 9 „Õigus taotleda uut kohtulikku arutelu“ on sätestatud:

„Liikmesriigid tagavad, et kui kahtlustatav või süüdistatav ei viibinud teda puudutaval kohtulik arutelul ja artikli 8 lõikes 2 sätestatud tingimused ei olnud täidetud, on asjaomasel isikul õigus uuele kohtulikule arutelule või muule õiguskaitsevahendile, mis võimaldab kohtuasja, sealhulgas uued tõendid, uuesti sisuliselt läbi vaadata, mis võib viia algse otsuse tühistamiseni. Sellega seoses tagavad liikmesriigid, et asjaomasel kahtlustataval ja süüdistataval on õigus kohal viibida ja kooskõlas riigisiseste menetlusnormidega tõhusalt osaleda ning kasutada kaitseõigust.“

2. Direktiiv 2008/115

11. Direktiivi 2008/115 artiklis 1 „Sisu“ nähakse ette, et selles direktiivis „sätestatakse ühised nõuded ja kord, mida tuleb kohaldada liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel, kooskõlas [liidu] õiguse üldpõhimõtete hulka kuuluvate[...] põhiõigustega ja rahvusvahelise õigusega [...]“.

12. Direktiivi artiklis 3 „Mõisted“ on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

- 4) „tagasisaatmisotsus“ – haldus- või kohtuotsus või -akt, millega sätestatakse, et kolmanda riigi kodaniku riigisviibimine on ebaseaduslik ja kehtestatakse või sätestatakse tagasipöördumiskohustus;
- 5) „väljasaatmine“ – tagasipöördumiskohustuse täitmine, eelkõige füüsiline transport liikmesriigist välja;
- 6) „sisenemiskeeld“ – haldus- või kohtuotsus või haldus- või kohtuakt, millega keelatakse sisnemine liikmesriigi territooriumile ja viibimine liikmesriigi territooriumil kindla tähtaja jooksul ning millega on kaasas tagasisaatmisotsus;

[...]“.

13. Kõnealuse direktiivi artikli 9 „Väljasaatmise edasilükkamine“ lõikes 2 on ette nähtud:

„Liikmesriigid võivad väljasaatmise sobiva ajavahemiku võrra edasi lükata, võttes arvesse iga üksikjuhtumi konkreetseid asjaolusid. Liikmesriigid võtavad eelkõige arvesse:

- a) kolmanda riigi kodaniku füüsilist või vaimset seisundit;
- b) tehnilisi põhjuseid, nagu transpordivõimaluste puudumine või väljasaatmise ebaõnnestumine, kui väljasaadetavat ei ole võimalik kindlaks teha.“

14. Sama direktiivi artikli 11 „Sisenemiskeeld“ lõike 3 neljandas lõigus on sätestatud:

„Liikmesriigid võivad muude [kui eelmistes lõikudes sätestatud] kaalutluste korral üksikjuhtudel või teatavat liiki juhtudel sisenemiskeelu väljastamisest loobuda, selle tühistada või peatada“.

B. Bulgaaria õigus

1. Kriminaalmenetluse seadustik

15. Kriminaalmenetluse seadustiku (Nakazatelnoprotsesualen kodeks)⁴ artiklis 247b on sätestatud:

„(1) [...] Ettekandja-kohtuniku korraldusel toimetatakse süüdistatavale kätte süüdistusakti koopia. Süüdistusakti kättetoimetamisega teavitatakse süüdistatavat eelistungi korraldamisest ja artikli 248 lõikes 1 nimetatud küsimustest, samuti tema õigusest ilmuda kohtulikule arutamisele koos kaitsjaga ja talle antud võimalusest lasta artikli 94 lõikes 1 ette nähtud juhtudel määrata endale kaitsja, samuti sellest, et kriminaalasja arutamine ja asjas otsuse tegemine võib juhul, kui artiklis 269 sätestatud tingimused on täidetud, toimuda tema kohalviibimiseta.

(2) Prokurörile ja kaitsjale teatatakse eelistungist ja artikli 248 lõikes 1 nimetatud küsimustest, samuti teatatakse sellest kannatanule või tema pärijatele või kahju kannatanud juriidilisele isikule, keda teavitatakse nende õigusest kasutada kaitsjat.

[...]“.

16. NPK põhikohtuasja asjaoludele kohaldatava redaktsiooni artikli 248 lõikes 1 on sätestatud:

„[...] Eelistungil arutatakse järgmisi küsimusi:

[...]

2. kas esineb alus kriminaalmenetluse lõpetamiseks või peatamiseks;
3. kas kohtueelses menetluses on toime pandud heastamist vajav menetlusnormide oluline rikkumine, mis on kaasa toonud süüdistatava, kannatanu või tema pärijate menetlusõiguste piiramise;

⁴ Edaspidi „NPK“.

4. kas juhtumi uurimise suhtes tuleb kohaldada erinorme;

[...]

8. kohtuistungil korraldamine ja kohtusse kutsutavad isikud.“

17. NPK artiklis 269 on sätestatud:

„(1) Raske kuriteo puhul on süüdistatava osalemine kohtuistungil kohustuslik.

(2) Kohus võib määrata, et süüdistatav peab kohtusse ilmuma ka kohtuasjades, milles tema kohalolek ei ole tingimata nõutav, kui see on vajalik objektiivse tõe väljaselgitamiseks.

(3) Kui see ei takista objektiivse tõe väljaselgitamist, võib asja arutada ilma süüdistatava kohalviibimiseta, kui:

1. isik ei viibi aadressil, mille ta on märkinud, või on aadressi muutnud sellest teavitamata;
2. tema elukoht riigis ei ole teada ning seda ole ka põhjaliku uurimistöö tulemusena kindlaks tehtud;
3. [...] talle on nõuetekohaselt saadetud kohtukutse, ta ei ole ilmumata jätmiseks esitanud mõjuvat põhjust ja järgitud on artikli 247b lõikes 1 sätestatud menetlust;
4. [...] ta viibib väljaspool Bulgaaria Vabariigi territooriumi ja:
  - a) tema elukoht on teadmata;
  - b) talle ei saa kohtukutset kätte toimetada muudel põhjustel;
  - c) talle on kohtukutse nõuetekohaselt kätte toimetatud ja ta ei ole esitanud mõjuvaid põhjusi kohtusse ilmumata jätmiseks.“

2. *Bulgaaria Vabariigis viibivate välismaalaste seadus*

18. 23. detsembri 1998. aasta Bulgaaria Vabariigis viibivate välismaalaste seadusega (Zakon za chuzhdentsite v Republika Bulgaria)⁵ põhikohtuasja asjaoludele kohaldatavas versioonis võeti Bulgaaria õigusesse üle direktiiv 2008/115⁶.

19. Vastavalt ZChRB artikli 10 lõikele 1:

„(1) [...] Välismaalasele ei anta viisat või välismaalasel ei lubata riiki siseneda, kui:

[...]

⁵ DV nr 153, edaspidi „ZChRB“.

⁶ Pärast seda, kui Euroopa Kohus oli palunud selgitusi, täpsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus, et 15. mai 2009. aasta Bulgaaria Vabariigis viibivate välismaalaste seaduse muutmise seaduse (Zakon za izmenenie i dopalnenie na zakona za chuzhdentsite v Republika Balgaria, DV nr 36) §-s 16 on märgitud, et direktiivi 2008/115 nõuded on täidetud.

7. [...] ta on üritanud riiki siseneda või riigist läbi sõita võltsitud dokumentidega või võltsitud viisa või elamisloaga;

[...]

22. [...] on andmeid, mis lubavad eeldada, et riiki sisenetakse läbisõiduks kolmandasse riiki;

[...]“.

20. ZChRB artikli 10 lõikes 2 on sätestatud:

„(2) [...] Lõikes 1 nimetatud juhtudel võib anda viisa või lubada siseneda Bulgaaria Vabariigi territooriumile humansetel kaalutlustel või juhul, kui see on vajalik riigi huvides või rahvusvaheliste kohustuste täitmiseks.“

21. ZChRB artikli 41 lõikes 5 on sätestatud:

„[...] Tagasisaatmine on kohustuslik, kui:

[...]

5. [...] [o]n kindlaks tehtud, et välismaalane on riiki sisenenud seaduslikult, kuid ta üritab lahkuda kohas, mis ei ole selleks ette nähtud, või kasutades selleks valeandmeid sisaldavat või võltsitud passi või reisidokumenti.“

22. ZChRB artikli 42h lõikes 1 on sätestatud:

„[...] Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumile sisenemise ja seal viibimise keeldu kohaldatakse, kui:

1. on täidetud artikli 10 lõikes 1 sätestatud tingimused;

[...]

3. [...] Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumile sisenemise ja seal viibimise keeldu kohaldatakse [maksimaalselt] viieks aastaks. Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumile sisenemise ja seal viibimise keeldu võib kohaldada üle viie aasta, kui isik kujutab endast tõsist ohtu avalikule korrale või riigi julgeolekule.

4. [...] Sisenemiskeeldu võib kohaldada samal ajal artikli 40 lõike 1 punktis 2 või artiklis 41 nimetatud haldussunnimeetmega, kui on täidetud artikli 10 lõikes 1 sätestatud tingimused.“

23. ZChRB artikli 44 lõige 5 näeb ette:

„(5) [...] Kui välismaalane ei saa riigist viivitamatult lahkuda või teise riiki siseneda, kohustatakse teda selle asutuse korraldusega, kes otsustas haldussunnimeetme kohaldamise, või rändedirektoraadi direktori korraldusega, pärast konkreetse asja asjaolude ja põgenemise ohu või muul moel väljasaatmise takistuse hindamist, käesoleva seaduse alusel kas kõikide või mõne nimetatud meetme võtmiseks:

välismaalane on kohustatud ilmuma iga nädal tema viibimispaigas asuvasse siseministeeriumi piirkondlikku osakonda;

[...]“.

24. ZChRB artikli 44 lõike 6 kohaselt:

„(6) [...] Kui artikli 39a lõike 1 punktide 2 ja 3 alusel on haldussunnimeede võetud välismaalase suhtes ja viimane takistab seda meedet käsitleva korralduse täitmist või tema puhul esineb põgenemise oht, võib lõikes 1 nimetatud korralduse andnud asutus näha ette välismaalase paigutamise kinnipidamiskeskusesse, selleks et korraldada välismaalase toimetamine Bulgaaria Vabariigi piirile või tema riigist väljasaatmine. Selline sunniviisiline paigutamine otsustatakse samuti juhul, kui välismaalane ei täida lõikes 5 ette nähtud meetmeid.“

III. Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

A. *Vaidluse aluseks olevad asjaolud*

25. Sofiyska rayonna prokuratura (Sofia rajooniprokuratuur, Bulgaaria) alustas Albaania kodaniku HNi suhtes kriminaaluurimist põhjendusel, et viimane kasutas 11. märtsil 2020 välismaalaste isikut tõendavaid võltsitud dokumente, nimelt passi ja isikutunnistust, Sofia lennujaama piiripunktis, et sõita Bulgaaria Vabariigi territooriumilt Ühendkuningriiki. See kuritegu on kohaldatavate liikmesriigi õigusaktide tähenduses raske kuritegu, mille eest karistatakse üle viie aasta pikkuse vangistusega.

26. Eelotsusetaotlusest nähtub, et HNi vahistamisel 11. märtsil 2020 alustas Granichno politseysko upravlenie (Bulgaaria piiripolitseiamet, Bulgaaria) Sofia rajooniprokuratuuris eeluurimismenetlust. Järgmisel päeval tegi Bulgaaria piirivalveameti direktor HNi suhtes esiteks tagasisaatmise otsuse ZChRB artikli 41 punkti 5 ja artikli 44 lõike 1 alusel ning teiseks kohaldas viie aasta pikkust „riiki sisenemise ja riigis viibimise keeldu“ ajavahemikuks 12. märtsist 2020 kuni 11. märtsini 2025 vastavalt ZChRB artikli 43h lõigetele 3 ja 4 koostoimes ZChRB artikli 10 lõike 1 punktide 7 ja 22 ning artikli 44 lõikega 1.

27. Nende kahe haldussunnimeetme peale ei esitatud ühtegi kaebust.

28. Vastavalt karistusseadustiku (Nakazatelen kodeks) artiklile 316 koostoimes artikli 308 lõigete 1 ja 2 teatati HNile ja tema kaitsjale 27. aprillil 2020, et tema suhtes algatati uurimine seoses vale isikut tõendava dokumendi tahtliku kasutamisega. Sellega seoses tutvus ta tõlgi juuresolekul oma õigustega, sealhulgas nendega, mis on sätestatud NPK artiklis 269 tagaselja toimuva menetluse kulgemise ja tagajärgede kohta. Samal päeval toimunud ärakuulamisel teatas ta, et mõistab talle teatatud õigusi ega soovi kohtusse ilmuda.

29. Sofia rajooniprokuratuur esitas 27. mail 2020 süüdistusakti eelotsusetaotluse esitanud kohtule ja alustas sellega kriminaalmenetlust põhikohtuasjas.

30. HN lahkus 16. juunil 2020 kolmanda riigi kodanike kinnipidamiskeskusest ja saadeti tema suhtes võetud meetmete täitmiseks Gyueshevo piiripunkti.

31. 24. juuni 2020. aasta kohtumäärusega määrati eelistungi toimumise kuupäevaks 23. juuli 2020 ja ettekandja-kohtunik andis korralduse anda HNile Bulgaaria siseministeeriumi rändedirektoraadi ametnike vahendusel kätte määruse süüdistusakti albaaniakeelsed koopiad, arvestades NPK artikli 247b lõikes 3 sätestatut. Samuti märgiti, et HNi kohalolek kohtuistungil oli vastavalt NPK artikli 269 lõikele 1 kohustuslik ning et kohtuasja võib arutada ilma süüdistatava kohalolekuta NPK artikli 269 lõikes 3 ette nähtud tingimustel.

32. Bulgaaria siseministeeriumi rändedirektoraat teatas 16. juulil 2020 eelotsusetaotluse esitanud kohtule, et HN oli kinnipidamiskeskusest lahkunud ja saadetud piiripunkti. Eelotsusetaotlusest nähtub, et HNi ei teavitatud tema suhtes kriminaalmenetluse alustamisest.

33. Sofia rajooniprokuratuur teatas 23. juulil 2020 toimunud avalikul kohtuistungil, et tagaselja menetluse läbiviimiseks nõutavad tingimused on täidetud, kuna HN oli väljaspool Bulgaaria territooriumi ja tema elukoht ei olnud teada. Bulgaaria õigusasutused ei tea, kus see isik praegu asub.

B. Menetlus põhikohtuasjas

34. Eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutab, et ZChRB artikli 10 lõikeid 1 ja 2 kohaldades juhul, kui kolmanda riigi kodaniku suhtes on alustatud kriminaalmenetlust seetõttu, et ta on üritanud riiki siseneda või riigist läbi sõita valeandmeid sisaldavate või võltsitud dokumentidega, rikutakse tema õigust isiklikult osaleda tema suhtes alustatud kriminaalmenetluses.

35. Eelotsusetaotluse esitanud kohus näeb seetõttu süüdistatava õiguste rikkumise heastamiseks ette kolme stsenaariumi.

36. Juhul kui süüdistatav saadetakse välja ja tema suhtes kohaldatakse kriminaalmenetlust alustanud riiki sisenemise ja seal viibimise keeldu, leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et vastavalt kohaldatavatele rahvusvahelistele õigusaktidele on võimalik määrata kindlaks selle isiku elukoht välisriigis, et teda menetlusest teavitada ja kohtumenetlust tema äraolekul jätkata, võttes arvesse, et teda esindab kohtu määratud kaitsja.

37. Teise stsenaariumi kohaselt kriminaalmenetlus peatatakse kuni riiki sisenemise ja riigis viibimise keelu lõppemiseni, et tagada kõnealuse isiku menetlusõiguste järgimine.

38. Kolmas stsenaarium seisneb selles, et enne määratakse kindlaks kohtuistungite kuupäevad ja teavitatakse Bulgaaria siseministeeriumi piiripolitsei talitust, kes peavad lubama süüdistataval siseneda riigi territooriumile, et ta saaks täielikult kasutada direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikest 1 tulenevat õigust viibida kohtulikult arutelul, hoolimata tema suhtes kohaldatud sisenemiskeelust. See tähendaks siiski, et õigus viibida kohtulikult arutelul sõltub sellest, kas täitevvõim on enne väljastanud riiki sisenemise loa. Eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutab, et selle loa peale ei saa esitada kohtule edasikaebust, mis tooks praktikas kaasa halduslikke takistusi, mis riivavad õigust õiglasele kohtulikule arutamisele.

C. Eelotsuse küsimused

39. Neil asjaoludel otsustas Sofiyski Rayonen sad (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas on lubatav, et süüdistatava õigust viibida teda puudutaval kohtulikul arutamisel, mis on sätestatud [direktiivi 2016/343] artikli 8 lõikes 1, piiratakse riigisiseste õigusnormidega, mille kohaselt võib välismaalase suhtes, kelle vastu on esitatud ametlik süüdistus, kehtestada halduskorras keelu siseneda kriminaalmenetlust korraldavasse riiki ja seal viibida?
2. Kas juhul, kui esimesele küsimusele tuleb vastata jaatavalt, on [direktiivi 2016/343] artikli 8 lõike 2 punktis a ja/või punktis b sätestatud tingimused kohtuliku arutamise toimumiseks süüdistatavast välismaalase kohalviibimiseta täidetud, kui süüdistatavat on kriminaalasjast ja kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest nõuetekohaselt teavitatud ja süüdistatavat esindab volitatud kaitsja, kelle on valinud süüdistatav või määranud riik, kuid süüdistataval ei võimalda kohtusse ilmuda tema suhtes halduskorras kehtestatud keeld siseneda kriminaalmenetlust korraldavasse riiki ja seal viibida?
3. Kas on lubatav, et süüdistatava õigus viibida teda puudutaval kohtulikul arutamisel, mis on sätestatud [direktiivi 2016/343] artikli 8 lõikes 1, muudetakse riigisiseste õigusnormidega süüdistatava menetlusõiguslikuks kohustuseks; kas liikmesriigid tagavad sel viisil kaitse kõrgema taseme direktiivi põhjenduse 48 tähenduses? Või on selline toimimine pigem vastuolus direktiivi põhjendusega 35, milles on märgitud, et süüdistatava õigus ei ole absoluutne ja sellest on võimalik loobuda?
4. Kas eeldusel, et süüdistatavat on kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest teavitatud, on süüdistataval lubatud loobuda [direktiivi 2016/343] artikli 8 lõikes 1 sätestatud õigusest viibida teda puudutaval kohtulikul arutamisel, kui ta teeb õigusest loobumise kohta kohtueelse menetluse käigus üheti mõistetava avalduse?“

D. Menetlus Euroopa Kohtus

40. Nende küsimuste kohta esitasid kirjalikke seisukohti Saksamaa valitsus, Ungari valitsus ja Madalmaade valitsus ning Euroopa Komisjon.

41. 5. oktoobril 2021 saatis Euroopa Kohus eelotsusetaotluse esitanud kohtule põhikohtuasja õigusliku raamistiku kohta nõude teabe esitamiseks, millele viimane vastas 11. oktoobril 2021.

42. Kohtuistungil esitasid HN ja komisjon oma suulised seisukohad.

IV. Analüüs

A. Sissejuhatav märkus

43. Esitan asjaomase õigusliku raamistiku kohta sissejuhatava märkuse.

44. Leian nimelt, et esitatud küsimused nõuavad, et arvesse tuleb võtta muid liidu õigusnorme kui need, millele on eelotsusetaotluses sõnaselgelt viidatud⁷.

45. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub nimelt Euroopa Kohtul tõlgendada direktiivi 2016/343 artikli 8 sõnastust erijuhul, kus ühelt poolt on otsustatud süüdistatav riigist välja saata ja teiselt poolt kohaldatud ZChRB alusel riigi territooriumile sisenemise ja seal viibimise keeldu viieks aastaks.

46. Need meetmed ei kujuta endast karistust, vaid sunnimeetmeid, mida võib võtta sõltumata kriminaalmenetluse algatamisest. Pärast seda, kui Euroopa Kohus oli palunud selgitusi, märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et ZChRBga, mille alusel need meetmed võeti, võeti üle direktiiv 2008/115. Seda teavet silmas pidades ja kuna Bulgaaria valitsus, kes oleks saanud selles kohtuasjas esitada täpsustusi, seda ei teinud, leian, et HNi olukord kuulub direktiivi 2008/115 kohaldamisalasse, nagu see on kindlaks määratud selle direktiivi artikli 2 lõikes 1. Ükski asjaolu ei viita sellele, et Bulgaaria Vabariik oleks otsustanud välistada selle direktiivi kohaldamisalast olukorrad, millele on osutatud direktiivi artikli 2 lõikes 2.

47. Järelikult, arvestades veel kord asjaolu, et Bulgaaria valitsus ei esitanud täpsustusi, mida ta oleks võinud esitada, näib esiteks, et otsus, millega liikmesriigi pädevad ametiasutused kohustasid asjaomast isikut oma päritoluriiki tagasi pöörduma, kujutab endast „tagasisaatmisotsust“ direktiivi 2008/115 artikli 3 punkti 4 tähenduses, millega kaasneb seega kõnealuse isiku „väljasaatmine“ Bulgaaria territooriumilt selle direktiivi artikli 3 punkti 5 tähenduses, ja teiseks, et liikmesriigi ametiasutuste otsus kohaldada riiki sisenemise ja seal viibimise keeldu on „sisenemiskeeld“ kõnealuse direktiivi artikli 3 punkti 6 tähenduses.

48. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimused nõuavad seega minu arvates, et viidataks direktiivis 2008/115 ette nähtud normidele, et need suhestada direktiivis 2016/343 sätestatud põhimõtetega.

B. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikes 1 sätestatud kohtulikul arutelul viibimise õiguse ulatus (esimene küsimus)

49. Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul sisuliselt otsustada, kas direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi praktika, mille kohaselt võivad liikmesriigi pädevad ametiasutused kolmanda riigi kodaniku suhtes teha tagasisaatmisotsuse koos riiki sisenemise ja seal viibimise keeluga, samas kui seda isikut süüdistatakse kriminaalmenetluses raske kuriteo toimepanemises ning kohtumenetlust tema osalusega ei ole veel toimunud.

⁷ Tuletan meelde, et väljakujunenud kohtupraktikast ilmneb, et ELTL artikli 267 alusel toimivas koostöömenetluses tuleb Euroopa Kohtul anda liikmesriigi kohtule vastus, millest oleks viimati nimetatule kasu ning mis võimaldaks tal tema menetluses oleva kohtuasja lahendada. Seda silmas pidades võib Euroopa Kohus arvesse võtta liidu õigusnorme, millele liikmesriigi kohus ei ole oma eelotsuse küsimustes viidanud, kui need normid on põhikohtuasja arutamisel vajalikud. Vt eelkõige 29. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Banco de Portugal jt (C-504/19, EU:C:2021:335, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika) ning 23. novembri 2021. aasta kohtuotsus IS (eelotsusetaotluse õigusvastatus) (C-564/19, EU:C:2021:949, punkt 99).

50. Küsimus tekib seoses sellega, et on ilmne, et tagasisaatmisotsuse täitmine, millega kaasneb asjaomase isiku füüsiline transport asjaomasest liikmesriigist välja,⁸ ning keeld sellesse liikmesriiki seejärel siseneda ja seal viibida viie aasta jooksul,⁹ võib eirata kõnealuse isiku õigust viibida kohtulikul arutelul, kui samal ajal nende meetmete vastuvõtmisega viiakse tema suhtes läbi kriminaalmenetlust.

51. Seega ilmnevad seosed kriminaalmenetluse ning väljasaatmis- ja tagasisaatmismenetluse vahel. Selle korra kindlaksmääramiseks alustan oma analüüsi, käsitledes direktiivi 2016/343 artikli 8 sõnastust, milles on sätestatud süüdistatava õigus viibida kohtulikul arutelul, seejärel keskendun selle direktiivi ülesehitusele ja eesmärkidele¹⁰. Võtan arvesse ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikat. Nimelt on liidu seadusandja kõnealuse direktiivi põhjendustes 11, 13, 33, 45, 47 ja 48 selgelt välja toonud soovi tugevdada ja tagada õiglase kohtuliku arutamise õiguse tõhusat kohaldamist kriminaalmenetluses, lisades liidu õigusesse kohtupraktika, mille see kohus on välja töötanud seoses Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõike 1 järgimisega¹¹.

1. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 1 sõnastus

52. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõige 1 annab kahtlustatavale ja süüdistatavale õiguse viibida kohtulikul arutelul¹². Sätestades, et liikmesriigid „tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus viibida kohtulikul arutelul“, paneb liidu seadusandja liikmesriikidele kohustuse võtta vajalikud meetmed, et võimaldada neil isikutel seda õigust kasutada.

53. Õigus viibida kohtulikul arutelul tuleneb nimelt põhiõigusest õiglasele kohtulikule arutamisele¹³. Meenutan, et põhiõigused on lahutamatu osa õiguse üldpõhimõtetest, mille järgimise tagab Euroopa Kohus¹⁴. Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele on sätestatud nii artikli 47 teises ja kolmandas lõigus¹⁵ ja artiklis 48 Euroopa Liidu põhiõiguste hartas¹⁶ kui ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6.

54. Eelkõige on harta artikli 48 lõikes 2 täpsustatud, et õigus kaitsele on tagatud igale süüdistatavale¹⁷. See õigus tähendab eelkõige, et süüdistatavale antakse võimalus esitada tõhusalt oma seisukoht tema vastu esitatud süüdistuste kohta.

55. Sellega seoses nähtub kohtuotsusest Spetsializirana prokuratura (kohtuistung süüdistatava puudumisel), et avaliku kohtuistungi korraldamine on sellisel juhul eriti oluline, kuna isik võib õiguspäraselt nõuda, et ta „kuulataks ära“ ja eelkõige võimalust esitada suuliselt oma kaitsevaid,

⁸ Vt 6. detsembri 2012. aasta kohtuotsus Sagor (C-430/11, EU:C:2012:777, punkt 44 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁹ Vt eelkõige 3. juuni 2021. aasta kohtuotsus Westerwaldkreis (C-546/19, EU:C:2021:432, punkt 52 ja seal viidatud kohtupraktika).

¹⁰ Tuleb meenutada, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb liidu õiguse sätte tõlgendamisel arvestada mitte üksnes sätte sõnastust, vaid ka konteksti ning selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osaks säte on. Vt näiteks 14. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus Dyrektor Z. Oddziału Regionalnego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (C-373/20, EU:C:2021:850, punkt 36 ja seal viidatud kohtupraktika).

¹¹ Allkirjastatud Roomas 4. novembril 1950, edaspidi „EIÕK“.

¹² 17. detsembri 2020. aasta kohtuotsus Generalstaatsanwaltschaft Hamburg (C-416/20 PPU, EU:C:2020:1042, punkt 43).

¹³ Vt direktiivi 2016/343 põhjendus 33.

¹⁴ 26. juuni 2007. aasta kohtuotsus Ordre des barreaux francophones et germanophone jt (C-305/05, EU:C:2007:383, punkt 29).

¹⁵ Harta artikli 47 teise lõigu kohaselt on igal isikul õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus ning igal isikul peab olema võimalus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud.

¹⁶ Edaspidi „harta“.

¹⁷ 29. juuli 2019. aasta kohtuotsus Gambino ja Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628, punkt 38).

kuulata ära süüdistused ning küsitleda ja ristküsitleda tunnistajaid¹⁸. Euroopa Inimõiguste Kohus on samal teemal ka otsustanud, et süüdistatava kohalolu kohtulikul arutelul on ülioluline nii õiguse tõttu olla ära kuulatud kui ka vajaduse tõttu kontrollida tema väidete õigsust ja vastandada neid kannatanu ütlustega, kelle huve tuleb samuti kaitsta, ning tunnistajate ütlustega¹⁹.

56. Lisaks nähtub 29. juuli 2019. aasta kohtuotsusest Gambino ja Hyka, et süüdistatava süü või süütuse üle otsustamise eest vastutavad isikud peavad põhimõtteliselt tunnistajad isiklikult ära kuulama²⁰. Kriminaalmenetluse üks põhielemente on süüdistatava võimalus kohtuda tunnistajate ja/või kannatanutega selle kohtuniku juuresolekul, kes peab pärast arutelu tegema otsuse tema süü kohta. See vahetu kokkupuutumise põhimõte on kriminaalmenetluse oluline tagatis, sest kohtuniku tähelepanekutel tunnistaja käitumise ja usaldusvääruse kohta võivad olla kõnealuse süüdistatava jaoks tõsised tagajärjed²¹. See kohtupraktika põhineb seega veendumusel, et ainult kriminaalmenetlus võib olla aluseks kriminaalkorras süüdimõistmisele²².

57. Võttes arvesse direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 1 sõnastust ja seda, milline tähtsus on õigusel viibida kohtulikul arutelul liidu õiguses, ei saa liikmesriigi ametiasutused, kes on otsustanud alustada kriminaalmenetlust kolmanda riigi kodaniku suhtes, minu arvates teda riigist välja saata, millega kaasneb lisaks viieaastase kestusega keeld riigi territooriumile siseneda ja seal viibida, ilma et oleks ette nähtud menetluskorralduslikud meetmed, mis võimaldavad sellel kodanikul täies ulatuses kasutada õigust kohtumenetluses osaleda, välja arvatud juhul, kui ta on selgelt ja ühemõtteliselt sellest õigusest keeldunud.

58. Sellist tõlgendust toetab minu arvates direktiivi 2016/343 üldine ülesehitus.

2. Direktiivi 2016/343 ülesehitus

59. Esiteks tuleb märkida, et olukorda, kus süüdistatav ei saa viibida kohtulikul arutelul, ei ole liidu seadusandja direktiivi 2016/343 3. peatüki artiklis 8 ega artiklis 9 ette näinud.

60. Selle direktiivi artikli 8 ainus eesmärk on anda lõikes 1 kõnealusele isikule õigus viibida kohtulikul arutelul ning määrata lõikes 2 kindlaks juhud, mil isiku üle võidakse kohut mõista ilma tema kohalviibimiseta. Liidu seadusandja täpsustab nimelt kõnealuse direktiivi põhjenduses 35, et see õigus ei ole absoluutne, sest teatavatel tingimustel võib süüdistatav sellest õigusest selge sõnaga või vaikimisi, kuid ühemõtteliselt, loobuda.

¹⁸ Vt eelkõige 13. veebruari 2020. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (kohtuistung süüdistatava puudumisel) (C-688/18, EU:C:2020:94, punkt 36), milles viidatakse EIK 23. novembri 2006. aasta kohtuotsusele Jussila vs. Soome (CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, punkt 40) ja 4. märtsi 2008. aasta kohtuotsusele Hüseyin Turan vs. Türgi (CE:ECHR:2008:0304JUD001152902, punkt 31).

¹⁹ Vt EIK 23. mai 2000. aasta kohtuotsus Van Pelt vs. Prantsusmaa (CE:ECHR:2000:0523JUD003107096, punkt 66).

²⁰ C-38/18, EU:C:2019:628, punkt 42.

²¹ Vt 29. juuli 2019. aasta kohtuotsus Gambino ja Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628, punkt 43).

²² Meenutan seoses sellega, et vastavalt Euroopa Kohtu praktikale tuleb mõistet „kohtulik arutelu, mille tulemusel otsus tehti“ mõista nii, et see tähistab menetlust, mille tulemusel tehti kohtuotsus, millega mõisteti isik lõplikult süüdi, ning juhul, kui kriminaalmenetlus on toimunud mitmes kohtuastmes, milles on tehtud üksteisele järgnevad otsused, on Euroopa Kohus leidnud, et kõnealune mõiste viitab menetlusele viimases kohtuastmes, kus kohus tuvastas faktilised asjaolud ja andis õigusliku hinnangu ning tegi lõpliku otsuse asjaomase isiku süü küsimuses ja mõistis talle vabadusekaotusliku karistuse. Vt selle kohta 22. detsembri 2017. aasta kohtuotsus Ardic (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026, punktid 64 ja 65). Euroopa Kohus on otsustanud, et seda mõistet tuleb kogu liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt, sõltumata eri liikmesriikide olemuselt erinevatest karistusõiguses ja kriminaalmenetlusõiguses kasutatud õiguslikest kvalifikatsioonidest ja normidest (punkt 63). Euroopa Kohus täpsustas samuti, et see mõiste hõlmab ka hilisemat menetlust, mille tulemusel tehti otsus, millega muudeti lõplikult üht või mitut esialgu mõistetud karistumäära, kui viimati nimetatud otsuse teinud kohtul oli selles suhtes teatav kaalutusõigus (punkt 66).

61. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõigete 2 ja 3 kohaselt võivad liikmesriigid seega ette näha, et süüdistatava üle võib mõista kohut ja täita kohtulikule arutelule järgnevat otsust tema puudumisel, kui teda on õigel ajal teavitatud kohtulikust arutelust ja ilmumata jätmise tagajärjedest või kui teda on kohtulikust arutelust teavitatud ja teda esindab volitatud või riigi määratud kaitsja. See tõendab, et süüdistatav on teadlikult loobunud isiklikult kohtulikule arutelule ilmumisest.

62. Juhul kui süüdistatavat ei ole teavitatud kohtuliku arutelu toimumisest, kuna tema asukohta ei olnud hoolimata pädevate asutuste tehtud pingutustest võimalik kindlaks määrata, võimaldab liidu seadusandja liikmesriikidel direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 4 alusel näha ette võimaluse mõista selle isiku üle kohut ilma tema kohalviibimiseta. Liikmesriigid peavad oma õigusnormides siiski ette nägema, et seda isikut teavitatakse – eelkõige tema süüdimõistva kohtuotsuse alusel vahistamise ajal – võimalusest vaidlustada otsus, mis tehti pärast kohtulikku arutelu, millele ta ei ilmunud, ning taotleda asja uuesti läbivaatamist vastavalt kõnealuse direktiivi artiklile 9²³.

63. Tuleb tõdeda, et olukord, kus süüdistatav ei saa viibida kohtulikul arutelul, näiteks tema väljasaatmise tõttu riigi territooriumilt ning tema suhtes kohaldatud riiki sisenemise ja seal viibimise keelu tõttu, ei kuulu nende sätete kohaldamisalasse.

64. Ühelt poolt erineb selline olukord iseenesest olukorrast, kus süüdistatav loobub kõigist asjaoludest teadlikuna direktiivi 2016/343 artikli 8 lõigetes 2 ja 3 ette nähtud õigusest ilmuda kohtulikule arutelule.

65. Teiselt poolt, sellist olukorda ei saa tingimata käsitleda direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 4 seisukohast, mille rakendamine eeldab, et liikmesriigi pädevatel asutustel ei ole võimalik kindlaks teha isiku asukohta ja teavitada teda kohtuliku arutelu toimumisest, vaatamata selleks mõistlikult tehtud jõupingutustele. Nimelt, saates välja kolmanda riigi kodaniku, kellele on ametiasutused otsustanud esitada kriminaalsüüdistuse, enne seda, kui teda teavitatakse kohtuliku arutelu toimumisest, astumata vajalikke samme tagamaks, et seda isikut, kui ta on oma päritoluriiki tagasi pöördunud, saaks teavitada kohtulikust arutelust, riskivad pädevad liikmesriigi asutused sellega, et nad ei saa enam kindlaks määrata süüdistatava isiku asukohta, et teatada kohtuliku arutelu aeg ja koht. Käesoleval juhul ilmneb suulistest aruteludest, et 2020. aasta aprillis HNi suhtes alustatud kriminaalmenetlus lükati COVID-19 pandeemia tõttu edasi. Mulle näib siiski, et faktiliste asjaolude kronoloogiat arvestades ei ole tehtud kõiki pingutusi, mis on vajalikud selleks, et tagada, et HNi, keda peeti sel ajal kinnipidamiskeskuses kinni, teavitatakse kohtulikust arutelust. Näiteks oleks võinud väljasaatmise täideviimise peatada kuni kriminaalmenetluse toimumiseni. Samuti oleks võinud rakendada rahvusvahelise vastastikuse õigusabi vahendeid²⁴.

66. Teiseks täpsustan, et olukorda, kus süüdistataval ei ole võimalik ilmuda kohtuistungile, on seevastu nimetatud direktiivi 2016/343 põhjenduses 34.

67. Selle põhjenduse kohaselt, „[k]ui kahtlustatav või süüdistatav ei saa endast mitteolenevatel põhjustel viibida kohtulikul arutelul, peaks tal olema võimalus riigisisises õiguses ette nähtud tähtaja jooksul taotleda kohtulikule arutelule uut aega“.

²³ Direktiivi 2016/343 artiklite 8 ja 9 tõlgendamise kohta vt minu ettepanek kohtuasjas Spetsializirana prokuratura jt (tagaotsitavat isikut käsitlev kohtumenetlus) (C-569/20, EU:C:2022:26), mis on praegu Euroopa Kohtus pooleli ja mis puudutab seda, mil määral võib tagaotsitav isik taotleda asja uuesti läbivaatamist.

²⁴ Vt näiteks 20. aprillil 1959 Strasbourgis allkirjastatud kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsioon, Euroopa lepingute seeria, nr 30.

68. On tõsi, et see põhjendus ei kajastu direktiivi 2016/343 sätetes ja vastavalt Euroopa Kohtu praktikale ei ole liidu aktide põhjendustel iseenesest õiguslikku väärtust, vaid need on kirjeldavad, mitte normatiivsed²⁵. Sellegipoolest annab liidu seadusandja siin tunnistust oma tahtest võtta arvesse olukordi, kus süüdistatav ei saa ilmuda kohtulikule arutelule tema tahtest sõltumatutel põhjustel, mistõttu liikmesriik on siis kohustatud üles näitama hoolsust, et tagada selle isiku kohtulikul arutelul viibimise õiguse tõhus kasutamine.

69. See põhimõte lähtub Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, kuna viimane hindab juhtumipõhiselt süüdistatava esitatud takistavate põhjuste laadi ja raskust ning pädevate liikmesriigi asutuste hoolsust, et tagada selle isiku osalemine kohtuistungil²⁶. 28. augusti 1991. aasta kohtuotsuses *FCB vs. Itaalia* leidis see kohus, et asjaolu, et Itaalia apellatsioonikohus ei ole kohtulikke arutelusid edasi lükanud, samas kui süüdistatav, keda süüdistatakse väga rasketes kuritegudes, on vahi all Madalmaade vanglas ega ole väljendanud tahet loobuda kohtusse ilmumisest, on vastuolus EIÕK artikliga 6²⁷.

70. Direktiivi 2016/343 põhjenduse 34 sõnastus on minu arvates piisavalt lai, et hõlmata olukordi, kus süüdistatav ei saa viibida kohtulikul arutelul, sest ta on välja saadetud kolmandasse riiki ja tal ei ole ühtlasi võimalik kohtu asukohariigi territooriumile siseneda ja seal viibida tema suhtes võetud haldusmeetmete tõttu. Näib siiski, et see põhjendus puudutab olukordi, kus kõnealune isik on teadlik kohtuliku arutelu kuupäevast, sest ta nõuab kohtult selle edasilükkamist, mis aga käesolevas kohtuasjas nii ei ole. Lisaks ei ole liidu seadusandja poolt selles põhjenduses ette nähtud meetmed piisavad, et võimaldada kõnealusel isikul oma kohtulikule arutelule ilmuda. Nimelt näeb seadusandja samas põhjenduses ette üksnes menetluse edasilükkamise²⁸. Kuid tagasisaatmisotsuse täitmisest ja sisenemiskeelust tuleneva takistuse laad, ulatus ja kestus, mis, nagu ma meenutan, võib olla viis aastat, nõuavad, et haldusasutused võtaksid menetluse korraldamiseks vajalikke muid meetmed, lükates näiteks väljasaatmise edasi, ning et kohtuasutused kasutaksid eelkõige rahvusvahelist õigusabi.

71. Niisugused meetmed on vajalikud seoses direktiivi 2016/343 eesmärgiga.

3. Direktiivi 2016/343 eesmärk

72. Direktiivi 2016/343 põhjenduse 9 ja artikli 1 kohaselt on selle direktiivi eesmärk tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, sätestades ühised miinimumnormid, mis käsitlevad eelkõige õigust viibida kohtulikul arutelul.

73. Esiteks tähendab tegelik võimalus kohtusse pöörduda ja kaitseõiguste teostamine seda, et kõnealune isik saab osaleda kohtulikul arutelul. Kuid sellise kolmanda riigi kodaniku väljasaatmine, kelle suhtes liikmesriigi ametiasutused on alustanud kriminaalmenetlust raske

²⁵ Vt selles osas põhjenduste iseloomu kohta kohtujurist Szpunari ettepanek kohtuasjas *Planet49* (C-673/17, EU:C:2019:246, punkt 71).

²⁶ Seoses kinnipidamisega vt näiteks EIK 28. augusti 1991. aasta kohtuotsus *FCB vs. Itaalia* (CE:ECHR:1991:0828JUD001215186) ning 31. märtsi 2005. aasta kohtuotsus *Mariani vs. Prantsusmaa* (CE:ECHR:2005:0331JUD004364098), mis käsitleb EIÕK artikli 6 rikkumist. Seoses tagakiusamisohuga vt eelkõige EIK 2. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus *Bivolaru vs. Rumeenia* (CE:ECHR:2018:1002JUD006658012), mis käsitleb EIÕK selle artikli rikkumise puudumist. Seoses tervishoiuga seotud põhjustega vt näiteks EIK 12. veebruari 2004. aasta kohtuotsus *De Lorenzo vs. Itaalia* (nr 69264/01, CE:ECHR:2004:0212DEC006926401), mis käsitleb EIÕK nimetatud artikli rikkumise puudumist. Seoses välisriigis asuva elukohaga vt EIK 24. märtsi 2005. aasta kohtuotsus *Stoichkov vs. Bulgaaria* (CE:ECHR:2005:0324JUD000980802), mis käsitleb EIÕK sama artikli rikkumist.

²⁷ CE:ECHR:1991:0828JUD001215186.

²⁸ See eristab direktiivi 2016/343 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiivist 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK (ELT 2012, L 315, lk 57), mille artikkel 17 käsitleb teises liikmesriigis elavate kannatanute õigusi.

kuriteo toimepanemise tõttu, ning lisaks talle selle riigi territooriumile sisenemise ja seal viibimise keelamine, samas kui tema suhtes ei ole veel toimunud kohtulikku arutelu, võtab tema kohtulik arutelul viibimise õiguselt igasuguse tõhususe, kui nende meetmetega ei kaasne konkreetseid sätteid, mis võimaldavad teavitada seda isikut kohtuliku arutelu ajast ja kohast ning tagada tema või tema esindaja kohalolek kohtulik arutelul.

74. Teiseks nähtub direktiivi 2016/343 põhjendustest 2, 4 ja 10, et liidu seadusandja püüab samuti suurendada liikmesriikide usaldust üksteise kriminaalõiguse süsteemide vastu, et hõlbustada süüdistatavate suhtes tehtud süüdimõistvate kohtuotsuste, sealhulgas selliste kohtuotsuste, millega määratakse vabadusekaotuslik karistus, vastastikust tunnustamist²⁹. Tagaseljaotsuse vastastikune tunnustamine eeldab aga, et see otsus on tehtud tingimustel, mis tagavad selle isiku menetlusõiguste austamise. Vastasel juhul kujutab see endast otsuse täitmata jätmise alust, mis on ette nähtud näiteks nõukogu 27. novembri 2008. aasta raamotsuse 2008/909/JSK (vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kriminaalasjades tehtud otsuste suhtes, millega määratakse vabadusekaotuslikud karistused või vabadust piiravad meetmed nende Euroopa Liidus täideviimise eesmärgil) artiklis 9³⁰. On tõsi, et käesoleva kohtuasja kontekst on erinev, kuna see puudutab liikmesriiki ja kolmandat riiki. Märgin siiski, et väljaandmist käsitlevaid rahvusvahelise õiguse sätteid tõlgendatakse samamoodi³¹. Neil asjaoludel on seega tingimata vajalik, et pädevad liikmesriigi asutused võtaksid kõik vajalikud meetmed tagamaks, et süüdistatavat teavitatakse kohtulikust arutelust kas enne tema väljasaatmist või pärast seda, ning et vajaduse korral algataksid need asutused vajalikud sammud tema kohtusse ilmumiseks, kui isik on välja saadetud.

75. Kolmandaks nõuab õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, millel põhineb direktiiv 2016/343, korrakohast õigusemõistmist. Tagasisaatmisotsuse täitmine, mis ei ole mitte ainult vahetu, vaid ka kriminaalmenetlusega kaasnev, ilma et võetaks meetmeid, mis võimaldaksid tagada süüdistatava asukoha kindlaksmääramise kolmanda riigi territooriumil, võib aga faktiliselt asetada õigusasutused olukorda, kus seda isikut ei ole võimalik kohtulikust arutelust teavitada. Seega on käesolevas kohtuasjas asjaomase isiku kolmandasse riiki väljasaatmise tõttu tehtud selle riigi konsulaarasutustes samme, mis jäid asjatuks. Selline olukord võib kaasa tuua kriminaalmenetluse faktilise peatamise ja seega selle pikenemise või tagaseljaotsuse, mida riik, kellele on esitatud vastastikuse õigusabi taotlus, ei tunnusta või mida võidakse vaidlustada direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 4 alusel, et taotleda asja uuesti läbivaatamist.

76. Neid asjaolusid arvestades näib mulle esiteks oluline, et pädevad kriminaal- ja haldusasutused teeksid koostööd. Sellega seoses ei saa jätta välja toomata käesoleva kohtuasja kronoloogiat: asjaomane isik arreteeriti 11. märtsil 2020, õigusasutus teatas talle tema suhtes uurimise alustamisest 23. aprillil 2020 ning piiripolitsei saatis ta riigi territooriumilt välja 16. juunil 2020 ehk kaheksa päeva enne eelistungi kindlaksmääratud kuupäeva, 23. juulil 2020.

²⁹ Vt 22. detsembri 2017. aasta kohtuotsus *Ardic* (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026) ja 13. veebruari 2020. aasta kohtuotsus *Spetsializirana prokuratura* (kohtuistung süüdistatava puudumisel) (C-688/18, EU:C:2020:94).

³⁰ ELT 2008, L 327, lk 27. Vt ka nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsuse 2009/299/JSK, millega muudetakse raamotsuseid 2002/584/JSK, 2005/214/JSK, 2006/783/JSK, 2008/909/JSK ning 2008/947/JSK, edendades seeläbi isikute menetlusõigusi ja tõhustades selliste otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamist, mis tehakse, kui asjaomane isik ei viibi isiklikult kohtulik arutelul (ELT 2009, L 81, lk 24), artikkel 2, milles lisatakse nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsusesse 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta artikkel 4a (ELT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34). Nagu tuleneb juba kõnealuse artikli lõike 1 sõnastusest, võib vahistamismäärust täitev õigusasutus keelduda täitmast Euroopa vahistamismäärust, mis on tehtud vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks, kui isik ei ilmunud isiklikult kohtulikule arutelule, mille tulemusel otsus tehti, välja arvatud juhud, kui Euroopa vahistamismääruses märgitakse, et selle sätte punktides a–d sätestatud tingimused on täidetud. Vt selle kohta 17. detsembri 2020. aasta kohtuotsus *Generalstaatsanwaltschaft Hamburg* (C-416/20 PPU, EU:C:2020:1042, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).

³¹ Vt näiteks EIK 17. jaanuari 2012. aasta kohtuotsus *Othman (Abu Qatada) vs. Ühendkuningriik* (CE:ECHR:2012:0117JUD000813909, punktid 258 ja 259).

77. Teiseks arvan, et on möödapääsmatu, et pädevad liikmesriigi asutused kaaluksid erinevaid asjaomaseid huve, et samal ajal kaitsta süüdistatava põhiõigusi ja liikmesriigi üldist huvi. See kaalumine eeldab minu arvates, et need ametiasutused kompenseerivad, parandavad või heastavad kõnealuste haldusmeetmete rakendamise tagajärgi sobivate menetluslike mehhanismide abil, mis võimaldavad tagada menetluse õigluse rahuldava taseme. Ma arvan, et nad peavad mõtlema selle tagasisaatmisotsuse täitmise korrale, millele on lisatud riiki sisenemise ja seal viibimise keeld, ning eelkõige sellele, kas on vaja otsus viivitamatult täita, samas kui kriminaalmenetlus on pooleli. Selles kontekstis peab neil olema võimalik võtta arvesse väidetavalt toime pandud kuriteo raskust ja ohtusid, mida kujutab endast asjaomase isiku viibimine riigi territooriumil. Ainuüksi asjaolu, et kolmanda riigi kodanikku kahtlustatakse raske kuriteo toimepanemises, ei saa iseenesest õigustada seda, et see kodanik saadetakse viivitamata riigi territooriumilt välja, ilma et võetaks asjakohaseid meetmeid tema kohtulik arutelul osalemiseks.

78. Võttes arvesse seda sõnastuse analüüsi, aga ka direktiivi 2016/343 ülesehitust ja eesmärki, leian, et selle direktiivi artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisene praktika, mille kohaselt võivad liikmesriigi ametiasutused kolmanda riigi kodaniku suhtes teha tagasisaatmisotsuse koos riiki sisenemise ja seal viibimise keeluga, kui seda isikut süüdistatakse kriminaalmenetluses raske kuriteo toimepanemises, ilma et liikmesriigi pädevad asutused võtaksid erimeetmeid, mis võimaldavad kõnealusel kodanikul kasutada täies ulatuses oma kaitseõigusi ja õigust viibida kohtulik arutelul.

79. Kuna direktiivis 2016/343 ei ole niisuguseid mehhanisme ette nähtud, leian, et liikmesriikide ülesanne on menetlusautonoomia põhimõttest tulenevalt need kehtestada, kasutades vajaduse korral direktiivi 2008/115 raames nende käsutusse antud vahendeid.

4. *Direktiivis 2008/115 ette nähtud menetluslikud mehhanismid*

80. ELTL artikli 79 lõike 2 kohaselt ja nagu on rõhutatud direktiivi 2008/115 põhjendustes 2 ja 24, on direktiivi eesmärk rakendada tõhusat väljasaatmis- ja repatrieerimispoliitikat, mis põhineks ühistel nõuetel ja õiguslikel tagatistel, et asjaomaseid isikuid saaks tagasi saata inimlikult ja austades täielikult nende põhiõigusi ning väärikust³². Sellest tuleneb, et selle direktiivi alusel võetud meetmeid tuleb rakendada, ilma et see piiraks kolmanda riigi kodaniku õigust õiglasele kohtulikule arutamisele ja tema õigust viibida kohtulik arutelul.

81. Lisaks täpsustab liidu seadusandja selle direktiivi põhjenduses 6, et kui liikmesriigid lõpetavad kolmanda riigi kodaniku ebaseadusliku riigisviibimise, peaksid nad tagama, et see toimub õiglase korra kohaselt ning tehtavad otsused tuleb võtta liidu üldiste õiguspõhimõtete kohaselt vastu juhtumipõhiselt ja lähtudes objektiivsetest kriteeriumidest, mis tähendab, et arvesse tuleks võtta muud kui üksnes selle kodaniku ebaseadusliku riigisviibimise asjaolu. Euroopa Kohus on täpsustanud, et liikmesriigid on kohustatud järgima proportsionaalsuse põhimõtet selle direktiiviga kehtestatud tagasisaatmismenetluse kõigis etappides, sealhulgas tagasisaatmisotsuse tegemise etapis³³. Kohus lisas veel, et liikmesriigi pädevad asutused on kohustatud huvitatud isiku enne tagasisaatmisotsuse tegemist ära kuulama, kuna viimasel on õigus esitada oma seisukoht tagasisaatmise korra kohta³⁴.

³² Vt direktiivi 2008/115 põhjendused 2 ja 11 ning 18. detsembri 2014. aasta kohtuotsus *Abdida* (C-562/13, EU:C:2014:2453, punkt 42) ja 2. juuli 2020. aasta kohtuotsus *Stadt Frankfurt am Main* (C-18/19, EU:C:2020:511, punkt 37 ja seal viidatud kohtupraktika).

³³ 11. juuni 2015. aasta kohtuotsus *Zh. ja O.* (C-554/13, EU:C:2015:377, punkt 49 ja seal viidatud kohtupraktika).

³⁴ Vt selle kohtuotsuse punktid 69 ja 70.

82. Neil asjaoludel nõuab niisuguse tagasisaatmisotsuse vastuvõtmine, millele on lisatud riiki sisenemise ja seal viibimise keeld, minu arvates seda, et liikmesriigi pädevad ametiasutused uuriks iga juhtumi puhul eraldi, mil määral otsuse viivitamatu täitmine võib kahjustada asjaomase kolmanda riigi kodaniku kaitseõigusi.

83. Liidu seadusandja näeb muu hulgas direktiivi 2008/115 artiklis 9 ette sätteid väljasaatmise edasilükkamise kohta.

84. Kõnealuse direktiivi artikli 9 lõikes 2 on sätestatud, et liikmesriigid „võivad väljasaatmise sobiva ajavahemiku võrra edasi lükata, võttes arvesse iga üksikjuhtumi konkreetseid asjaolusid“. Kuigi liidu seadusandja kutsub sel eesmärgil liikmesriike üles võtma arvesse kolmanda riigi kodaniku füüsilise või vaimse seisundiga seotud põhjuseid või tehnilist laadi põhjusi, näiteks transpordivõimaluste puudumist, annab määrsõna „eelkõige“ kasutamine tunnistust sellest, et arvesse võib võtta muid asjaolusid. Individuaalne läbivaatamine, mille pädevad liikmesriigi ametiasutused peavad korraldama, peaks seega võimaldama tutvuda selle kodaniku suhtes alustatud kriminaalmenetlusega, et teha kindlaks, mil määral tuleb väljasaatmise edasilükkamist ja mittetäitmist kaaluda.

85. Täpsustan sellega seoses, et väljasaatmise edasilükkamise korral lubab direktiivi 2008/115 artikli 9 lõige 3 liikmesriikidel panna asjaomasele isikule teatavaid kohustusi, mille eesmärk on vältida põgenemise ohtu, näiteks kohustus ilmuda regulaarselt ametiasutustesse või viibida kindlaksmääratud kohas. Need kohustused on sätestatud kõnealuse direktiivi artikli 7 lõikes 3.

86. Seadusandja näeb kõnealuse direktiivi artikli 11 lõike 3 neljandas lõigus ette ka sisenemiskeelu tühistamist või peatamist käsitlevad sätted.

87. See süsteem võimaldab liikmesriikidel „muude kaalutluste korral üksikjuhtudel või teatavat liiki juhtudel“ sisenemiskeelu tühistada või peatada. Ilmselgelt annab see artikkel liikmesriikidele suhteliselt suure kaalutlusruumi seoses olukordadega, kus nad võivad otsustada sisenemiskeelu tühistada või peatada. Selles kontekstis ja samadel põhjustel, mis on esitatud käesoleva ettepaneku punktis 83, arvan, et liikmesriikidel peaks olema võimalus oma territooriumile sisenemise ja seal viibimise keelu meetme rakendamine tühistada või peatada, et tagada asjaomase kolmanda riigi kodaniku õiguste austamine, võimaldades tal vajaduse korral ilmuda kohtulikule arutelule.

88. Neid eespool toodud kaalutlusi arvestades teen seega Euroopa Kohtule ettepaneku otsustada, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi praktika, mille kohaselt võivad liikmesriigi ametiasutused kolmanda riigi kodaniku suhtes teha tagasisaatmisotsuse koos riiki sisenemise ja seal viibimise keeluga, samas kui seda isikut süüdistatakse kriminaalmenetluses raske kuriteo toimepanemises, ilma et liikmesriigi pädevad asutused võtaksid vastu erisätteid, et võimaldada kõnealusel kodanikul viibida oma kohtuasja arutamisel. Neil asjaoludel teen Euroopa Kohtule samuti ettepaneku otsustada, et sellise väljasaatmismeetme vastuvõtmine, millele on lisatud riiki sisenemise ja seal viibimise keeld, nõuab, et juhul, kui isiku suhtes on alustatud kriminaalmenetlust, kontrollitakse, kas selle meetme viivitamatu rakendamine on kooskõlas selle isiku kaitseõigustega, ja vajaduse korral, kas on vajalik väljasaatmise edasilükkamine või riiki sisenemise ja seal viibimise keelu tühistamine või selle peatamine vastavalt direktiivi 2008/115 artikli 9 ja artikli 11 lõike 2 sätetele.

C. Kohtulikul arutelul osalemise õigusest loobumise lubatavus direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 tähenduses

89. Järgmiseks tuleb analüüsida teist ja kolmandat küsimust, mis käsitlevad tingimusi, mille korral võib süüdistatav, kelle suhtes tehti tagasisaatmisotsus koos riiki sisenemise ja seal viibimise keeluga, direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 alusel kohtulikul arutelul viibimisest loobuda.

90. Kõigepealt tuleb märkida, et selle direktiivi artikli 8 lõiked 2 ja 3 näevad ette võimaluse mõista isiku üle kohut ilma tema kohalviibimiseta ja täita selle menetluse tulemusel tehtud süüdimõistvat kohtuotsust nii, nagu oleks kohtumenetlus olnud võistlev. Direktiivi artikli 8 lõikes 4 on ette nähtud ka võimalus kohtulikuks aruteluks isiku üle tema puudumisel, kuid tagades tema õiguse vaidlustada süüdimõistev kohtuotsus ja taotleda uut kohtulikku arutelu sama direktiivi artiklis 9 ette nähtud tingimustel. Need kaks olukorda on erinevad sõltuvalt sellest, kas süüdistatavat teavitati kohtulikust arutelust ja ta loobus tahtlikult kohtusse ilmumisest või ta ei olnud kohtulikust arutelust teadlik.

1. Olukord, kus süüdistatav ei saa viibida kohtulikul arutelul seoses tagasisaatmisotsuse ja riiki sisenemise ja seal viibimise keelu täitmisega (teine küsimus)

91. Teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriik võib mõista kohut süüdistatava üle tema puudumisel, kui sel isikul ei ole küll võimalik ilmuda kohtulikule arutelule tema suhtes tehtud tagasisaatmisotsuse tõttu, millele on lisatud riiki sisenemise ja riigis viibimise keeld, kuid teda on teavitatud sellest kohtulikust arutelust ja kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest, ning kui teda esindab tema enda valitud või riigi määratud volitatud kaitsja.

92. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõigete 2 ja 3 kohaselt võivad liikmesriigid ette näha, et isiku üle mõistetakse kohut ilma tema kohalviibimiseta ja täidetakse võimalik süüdimõistev kohtuotsus, ilma et isikul oleks õigust taotleda uut kohtulikku arutelu, kui täidetud on teatud tingimused.

93. Liidu seadusandja märgib nimelt selle direktiivi põhjenduses 35, et kahtlustatava ja süüdistatava õigus viibida kohtulikul arutelul ei ole absoluutne ning et teatavatel tingimustel peaksid kahtlustatav ja süüdistatav saama sellest õigusest selge sõnaga või vaikimisi, kuid ühemõtteliselt, loobuda³⁵. Selline loobumine saab seega põhimõtteliselt toimuda ainult kahel direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 punktides a ja b nimetatud juhul³⁶.

94. Esimene eeldus, mida on nimetatud selle direktiivi artikli 8 lõike 2 punktis a, puudutab süüdistatava teavitamist. Sellega peetakse silmas juhtumit, mil isikule teatati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilmumise tagajärgedest. Kõnealuse direktiivi põhjendusest 36 nähtub, et selle teavitamise kehtivus tähendab esiteks seda, et kõnealune isik kutsutakse sinna isiklikult või antakse talle ametlik teave kohtuliku arutelu toimumise aja ja koha kohta muul viisil, mis võimaldab tal teada saada, millal ja kus toimub kohtulik arutelu, ning teiseks, et ta oli teadlik asjaolust, et tema suhtes võidakse teha süüdimõistev kohtuotsus, kui ta ei osale kohtulikul

³⁵ Liidu seadusandja võtab siin üle Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika, mille kohaselt ei takista EIÖK artikli 6 sõnastus ega mõte isikul sõnaselgelt või vaikimisi loobuda õiglase kohtumenetluse tagatistest omal vabal tahtel. Siiski tuleb see loobumine ühemõtteliselt kindlaks teha. Vt näiteks EIK 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 86) ja 13. märtsi 2018. aasta kohtuotsus *Vilches Coronado jt vs. Hispaania* (CE:ECHR:2018:0313JUD005551714, punkt 36). Vt selle kohta ka 13. veebruari 2020. aasta kohtuotsus *Spetsializirana prokuratura* (kohtuistung süüdistatava puudumisel) (C-688/18, EU:C:2020:94, punkt 37).

³⁶ Juhul kui neid tingimusi ei ole võimalik täita, sest süüdistatava asukohta ei ole võimalik kindlaks teha hoolimata liikmesriigi pädevate ametiasutuste selleks tehtud pingutustest, nõuavad direktiivi 2016/343 artikli 8 lõige 4 ja artikkel 9 liikmesriikidelt, et nad tagaksid võimaluse taotleda uut kohtulikku arutelu.

arutelul. Sama direktiivi põhjenduse 38 kohaselt peavad liikmesriigi pädevad asutused ilmutama nõutavat hoolsust asjaomase isiku teavitamisel ja asjaomane isik peab nõutava hoolsusega toimima selle teabe kättesaamiseks,³⁷ et kõrvaldada igasugune mitmetimõistetavus seoses sooviga kohtulik arutelul mitte osaleda.

95. Teine eeldus, mida on nimetatud direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 punktis b, puudutab süüdistatava esindamist kaitsja poolt. See puudutab juhtumit, mil kõnealune isik, keda oli teavitatud kohtulikust arutelust, otsustab ennast vabatahtlikult lasta esindada õigusnõustajal, selle asemel et isiklikult kohtulikule arutelule ilmuda³⁸. Põhimõtteliselt tõendab see valik, et ta loobus isiklikult kohtulik arutelul osalemast, tagades samas oma õiguse kaitsele, mistõttu ta ei saa hiljem tugineda õigusele taotleda uut kohtulikku arutelu, mis on ette nähtud kõnealuse direktiivi artiklis 9.

96. Neid asjaolusid arvestades ei takista miski seda, et süüdistatav, kelle kohta on lisaks tehtud tagasisaatmisotsus koos riiki sisenemise ja seal viibimise keeluga, loobub kohtulikule arutelule ilmumisest. See õigus on nimelt igapähele, kelle suhtes on alustatud kriminaalmenetlust, sõltumata tema õiguslikust seisundist liikmesriigis³⁹.

97. Sellise loobumisega peavad siiski kaasnema erilised tagatised sellises olukorras, nagu on kõne all käesolevas asjas.

98. Esiteks eeldab loobumine süüdistatava õigusest viibida kohtulik arutelul vastavalt direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 punktile a iseenesest seda, et sellel isikul on tegelikult võimalus teadlikult sellest õigusest loobuda. Nimelt ei saa selle isiku puhul leida, et ta on nimetatud õigusest vabalt ja ühemõtteliselt loobunud, kui temalt on võetud liikumisvabadus kas seetõttu, et ta on paigutatud kinnipidamisasutusse väljasaatmisotsuse täitmiseks, või tema suhtes kohaldatud riiki sisenemise ja seal viibimise keelu tõttu. Sellisel juhul peaksid liikmesriigi pädevad asutused ette nägema konkreetseid meetmeid, mis võimaldavad sel isikul ilmuda kohtulikule arutelule (näiteks lubades väljuda kinnipidamisasutusest, lükates väljasaatmise edasi või peatades riiki sisenemise ja seal viibimise keelu) ning kõnealust isikut sellest teavitama.

99. Teiseks eeldab loobumine süüdistatava õigusest viibida kohtulik arutelul vastavalt direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 punktile b, et võetakse arvesse korda, mille alusel riigist välja saadetud süüdistatava kaitsja teda esindab. Tuletan nimelt meelde, et Euroopa Inimõiguste Kohus omistab suurt tähtsust sellele, et süüdistatavat ei karistataks asja kohtulik arutamisel mitteosalemise eest sellega, et eiratakse tema õigust kaitsja abile⁴⁰. Nimelt, „[i]ga süüdistatava õigus tegelikule kaitsele advokaadi poolt, kelle vajaduse korral võib määrata kohus, ei ole küll absoluutne, kuid see on siiski üks õiglase kohtuliku arutamise aluseid. Süüdistatav ei kaota seda õigust ainuüksi selle pärast, et ta ei viibi kohtuistungil“⁴¹. Euroopa Inimõiguste Kohtu sõnul „on

³⁷ Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt peavad liikmesriigi kohtud üles näitama nõutavat hoolsust süüdistatava nõuetekohaselt kohtusse kutsumisel. Vt näiteks EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 32) ja 12. juuni 2018. aasta kohtuotsus *M.T.B. vs. Türgi* (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, punktid 49–53). See tähendab, et kõnealust isikut teavitatakse kohtuistungil pidamisest mitte ainult selleks, et talle oleks teada kohtuistungil kuupäev, kellaaeg ja koht, vaid ka selleks, et tal oleks piisavalt aega oma kaitse ja kohtu ette astumise ettevalmistamiseks. Vt selle kohta EIK 28. augusti 2018. aasta kohtuotsus *Vyacheslav Korchagin vs. Venemaa* (CE:ECHR:2018:0828JUD001230716, punkt 65).

³⁸ Vt ka direktiivi 2016/343 põhjendus 37.

³⁹ Vt selle kohta direktiivi 2016/343 põhjendus 12.

⁴⁰ Vt eelkõige EIK 14. juuni 2001. aasta otsus kohtuasjas *Medenica vs. Šveits*, (CE:ECHR:2001:0614JUD002049192), milles nimetatud kohus märkis asjaomase isiku kohta, keda oli õigel ajal teavitatud tema suhtes algatatud kriminaalmenetlusest ja kohtuliku arutamise kuupäevast, et „kohtuistungil kaitsesid [teda] kaks tema valitud advokaati“ (punkt 56).

⁴¹ Vt selle kohta EIK 13. veebruari 2001. aasta kohtuotsus *Krombach vs. Prantsusmaa* (CE:ECHR:2001:0213JUD002973196, punkt 89) ja 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 91).

karistusõiguse süsteemi õigluse seisukohast ülioluline, et süüdistatav on nii esimeses kohtuastmes kui ka apellatsiooniasemes *nõuetekohaselt* kaitstud⁴². Kuna – nagu näitab ka käesolev kohtuasi – väljasaatmismeetme täitmine toob kaasa ohu, et süüdistatava ja tema kaitsja vahelised kontaktid katkestatakse, tuleb minu arvates erilist tähelepanu pöörata selle esindamise korrale.

100. Kolmandaks on niisugused tagatised vajalikud, arvestades käesoleva ettepaneku punktides 72 jj viidatud direktiivi 2016/343 eesmärke. Kuigi liidu seadusandja tunnustab selle direktiivi artikli 8 lõikes 2 süüdistatava õigust keelduda kohtulikule arutelule ilmumisest, on siiski tingimata vajalik – arvestades õiglase kohtuliku arutamise õiguse põhiolemust ja kohtusse ilmumisest keeldumisega kaasnevaid tagajärgi –, et see keeldumine oleks sõnastatud tingimustel, mis ei jäta mingit mitmeti mõistmise võimalust.

101. Kõiki neid asjaolusid arvestades leian, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui liikmesriik mõistab kohut kolmanda riigi kodaniku üle, kelle suhtes on tehtud tagasisaatmisotsus koos tema riigi territooriumile sisenemise ja seal viibimise keeluga, tingimusel et süüdistatavat on õigel ajal teavitatud kohtulikust arutelust ja kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest ning tema käsutusse on antud konkreetsed meetmed kohtulikule arutelule ilmumiseks ning ta on vabalt ja selge sõnaga sellest loobunud, või kui seda isikut, keda on kohtulikust arutelust teavitatud, esindab nõuetekohaselt tema enda valitud või riigi määratud kaitsja.

2. Olukord, kus süüdistatav on kohtulikul arutelul osalemise õigusest kohtueelse menetluse käigus loobunud (neljas küsimus)

102. Neljanda eelotsuse küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul selgitada, kas direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et liikmesriik võib süüdistatava üle mõista kohut ilma tema kohalviibimiseta juhul, kui süüdistatav on pärast seda, kui teda oli teavitatud mitteilmumise tagajärgedest, ühemõtteliselt väljendanud kohtueelse menetluse käigus enne menetluse kuupäeva kindlaksmääramist oma loobumist õigusest viibida kohtulikul arutelul.

103. Leian, et liidu seadusandja ei ole selle direktiivi artikli 8 lõikes 2 sõnaselgelt ette näinud olukorda, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus silmas peab.

104. Neil asjaoludel tuleb seega küsida, kas liikmesriik võib ette näha, et isiku üle mõistetakse kohut ilma tema kohalviibimiseta ka muus olukorras kui see, mida on direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikes 2 sõnaselgelt nimetatud. Nagu on märgitud käesoleva ettepaneku punktis 89, ei seisne selle direktiivi artikli 8 lõigetes 2 ja 3 ning artikli 8 lõikes 4 nimetatud õigusliku korra erinevus mitte võimaluses mõista isiku üle kohut ilma tema kohalviibimiseta, vaid selle tagaselja tehtud otsuse täitmisega seotud tagajärgedes.

105. Esiteks tuleb direktiivi 2016/343 artikli 8 lõigetes 2 ja 3 sätestatud sätteid tõlgendada kitsalt, sest igasugune kohtusse ilmumise õigusest loobumine eeldab tagaselja tehtud otsuse täitmist ja seda, et süüdistatav ei saa taotleda uut kohtulikku arutelu. Sel põhjusel kuuluvad selle direktiivi artikli 8 lõike 2 punktides a ja b nimetatud juhtumid olukordade hulka, kus asjaomane isik teab,

⁴² Vt eelkõige EIK 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 91). Kohtujuristi kursiiv.

millal ja kus toimub kohtulik arutelu⁴³ ning et tema suhtes on alustatud kriminaalmenetlust, ning on teadlik süüdistuse laadist ja alusest, nii et ta loobub ühemõtteliselt isiklikult kohtusse ilmumisest.

106. Niisugune loobumine, mis on „eelnevalt“ esitatud eeluurimise käigus, on mitmeti mõistetav, sest asjaolu, et süüdistatavat teavitatakse ilmumata jätmise tagajärgedest, ei võimalda seda olukorda parandada. See loobumine toimub nimelt kriminaalmenetluse varases staadiumis, kus pädev õigusasutus uurib juhtumit, st uurib asjaolusid, mis võivad või ei pruugi kujutada endast kriminaalkuritegu. Kui nõustuda, et niisugune loobumine on käsitatav nõusolekuna mõista kohut süüdistatava puudumisel, oleks see seega vastuolus liidu seadusandja väljendatud põhimõtetega ja Euroopa Inimõiguste Kohtu järgitava kohtupraktika suunaga. Tuletan meelde, et selle kohaselt tuleb kõnealusele isikule isiklikult teatavaks teha tema vastu esitatavad süüdistused ja ta tuleb nõuetekohaselt kohtusse kutsuda⁴⁴. Vastasel juhul on nõutav, et loobumine põhineks täpsetel, objektiivsetel ja asjakohastel asjaoludel, mis võimaldavad tõendada, et kõnealusele isikule on teatatud, et tema suhtes on alustatud kriminaalmenetlust, et talle on teada süüdistuse laad ja alus ning ta on seega ühemõtteliselt loobunud oma õigusest kohtusse ilmuda ja ennast kaitsta⁴⁵. Igal juhul ei piisa Euroopa Inimõiguste Kohtu sõnul sellest, et süüdistatav „oli teadlik“ tema suhtes kriminaalmenetluse alustamisest⁴⁶.

107. Teiseks annab direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 punktides a ja b nimetatud olukordade täpsustamine minu arvates tunnistust liidu seadusandja tahtest näha ammendavalt ja õiguskindluse huvides ette juhud, mil tuleb asuda seisukohale, et sellise isiku menetlusõigusi, kes ei ilmunud isiklikult kohtulikule arutelule, ei ole rikutud. Tõsi küll, tegemist on liikmesriikide ühiste miinimumnormidega. Nende sätete määratlus peab siiski võimaldama edendada kriminaalasjades tehtavat õiguslast koostööd, lihtsustades kriminaalasjades tehtud otsuste vastastikust tunnustamist⁴⁷. Neil asjaoludel võib möönmine, et liikmesriik võib isiku üle kohut mõista ilma tema kohalviibimiseta ja tema nõusolekul ka muul juhul kui kõnealuse direktiivi artikli 8 lõikes 2 nimetatud põhjusel, seda eesmärki eirata.

108. Neid asjaolusid arvestades olen seega arvamusel, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui liikmesriik võib asuda seisukohale, et isik on vabatahtlikult loobunud õigusest viibida tema asja kohtulikule arutelule, kui teda on küll teavitatud kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest, kuid ta väljendas seda soovi eeluurimismenetluse ajal staadiumis, kus ei olnud kindlaks määratud menetluse kuupäev.

⁴³ Selles kontekstis meenutan, et mõistet „kohtulik arutelu, mille tulemusel otsus tehakse“ tuleb Euroopa Kohtu hinnangul liidus tõlgendada autonoomselt ja ühetaoliselt, sõltumata eri liikmesriikide olemuselt erinevatest karistusõiguses ja kriminaalmenetlusõiguses kasutatud õiguslikest kvalifikatsioonidest ja normidest. Euroopa Kohus on selle mõiste määratlenud nii, et sellega peetakse silmas menetlust, mille tulemusel tehakse kohtuotsus, millega isik lõplikult süüdi mõistetakse. Olukorras, kus kriminaalmenetlus on toimunud mitmes kohtuastmes, milles on tehtud üksteisele järgnevad otsused, on Euroopa Kohus leidnud, et kõnealune mõiste viitab menetlusele viimases kohtuastmes, kus kohus tuvastas faktilised asjaolud ja andis õigusliku hinnangu ning tegi lõpliku otsuse asjaomase isiku süü küsimuses ja mõistis talle vabadusekaotusliku karistuse. Vt selle kohta 22. detsembri 2017. aasta kohtuotsus *Ardic* (C-571/17 PPU, EU:C:2017:1026, punktid 63–65 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁴⁴ Vt näiteks EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 32) ja 12. juuni 2018. aasta kohtuotsus *M.T.B. vs. Türgi* (CE:ECHR:2018:0612JUD004708106, punktid 49–53). Kõnealuse kohtu praktika kohaselt ei saa sellise loobumise olemasolu tuletada ei ebamäärase ja mitteametliku teadmise alusel (vt eelkõige EIK 23. mai 2006. aasta kohtuotsus *Kounov vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, punkt 47)) ega lihtsa eelduse alusel või lähtudes asjaolust, et tegemist on tagaotsitava isikuga (vt EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 28)).

⁴⁵ Vt EIK 1. märtsi 2006. aasta kohtuotsus *Sejdovic vs. Itaalia* (CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punktid 98 ja 99), 23. mai 2006. aasta kohtuotsus *Kounov vs. Bulgaaria* (CE:ECHR:2006:0523JUD002437902, punkt 47), 26. jaanuari 2017. aasta kohtuotsus *Lena Atanasova vs. Bulgaaria* (CE:ECHR:2017:0126JUD005200907, punkt 52) ja 2. veebruari 2017. aasta kohtuotsus *Ait Abbou vs. Prantsusmaa* (CE:ECHR:2017:0202JUD004492113, punktid 62–65).

⁴⁶ Vt EIK 12. veebruari 1985. aasta kohtuotsus *Colozza vs. Itaalia* (CE:ECHR:1985:0212JUD000902480, punkt 28).

⁴⁷ Vt direktiivi 2016/343 põhjendused 2, 3, 4 ja 10.

109. Käesoleval juhul kaasnesid asjaomase isiku kohtulikule arutelule ilmumise õigusest loobumisega vaid minimaalsed tagatised. Euroopa Kohtu käsutuses oleva teabe kohaselt kaitses kõnealust isikut tegelikult riigi määratud kaitsja. Teda teavitati kohtuliku arutelu algatamisest ning ta sai tõlgi juuresolekul teada oma õigustest, sealhulgas NPK artiklis 269 sätestatud õigustest, mis puudutavad tagaselja toimuva menetluse käiku ja tagajärgi. Kuigi ta teatas, et ta mõistab neid õigusi ega soovi ilmuda kohtulikule arutelule, ei saanud ta siiski süüdistusakti koopiat ega kohtumäärust, milles määrati kindlaks kohtueelse kohtuistungil kuupäev 23. juuli 2020, kuna ta oli 16. juunil 2020 välja saadetud riigi territooriumilt ja tema aadress on tänaseni teadmata. Sellest tuleneb, et teda ei teavitatud õigel ajal tema asja kohtuliku arutamise kuupäevast ega kohast direktiivi 2016/343 artikli 8 lõike 2 punkti a tähenduses, mistõttu ei saa väita, et ta on tahtlikult ja ühemõtteliselt loobunud kohtulikult arutamisel viibimisest.

D. Menetlusõiguslik kohustus viibida kohtulikult arutelul (kolmas küsimus)

110. Kolmanda küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikega 1, mille kohaselt liikmesriigid tagavad, et süüdistataval on õigus viibida kohtulikult arutelul, on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette, et süüdistataval isikul on kohustus viibida kohtulikult arutelul.

111. See küsimus on tingitud asjaolust, et NPK artikli 269 lõigete 1 ja 2 kohaselt on süüdistatava osalemine kohtuistungil kohustuslik, kui ta on toime pannud raske kuriteo, nagu see on põhikohtuasjas, või kui see on vajalik objektiivse tõe väljaselgitamiseks⁴⁸.

112. Direktiivi 2016/343 eesmärk ega ülesanne ei ole ilmselgelt panna kahtlustatavale ja süüdistatavale kohustust ilmuda nende asja kohtulikule arutelule.

113. Selle direktiiviga püütakse „tugevdada“ süüdistatavate õigust õiglasele kohtulikule arutamisele kriminaalmenetluses, nõudes liikmesriikidelt, et nad tagaksid, et neil isikutel on õigus viibida kohtulikult arutelul. Nagu ma eespool märkisin, kehtestab selle direktiivi artikkel 8 liikmesriikidele positiivse kohustuse, kusjuures viimased peavad võtma meetmeid harta artiklitest 47 ja 48 tulenevate õiguste kaitseks.

114. Direktiivi 2016/343 artikli 8 ainus eesmärk on seega anda lõikega 1 süüdistatavale õigus viibida tema asja kohtulikult arutelul ja määratleda selle artikli lõikes 2 selle õiguse piirid, täpsustades tingimusi, mille korral isik võib sellest loobuda⁴⁹. Liidu seadusandja täpsustab nimelt kõnealuse direktiivi põhjenduses 35, et see õigus ei ole absoluutne, sest teatavatel tingimustel võib süüdistatav sellest õigusest selge sõnaga või vaikimisi, kuid ühemõtteliselt, loobuda. Vastupidi sellele, mida väidab komisjon oma seisukohtades, leian ma, et liidu seadusandja näeb seega ette *õiguse mitte viibida kohtulikult arutelul, nagu on sätestatud direktiivi 2016/343 artiklis 7, õiguse vaikida ja õiguse ennast mitte süüstada*.

115. Kohtuotsuses *Van Geyseghem vs. Belgia*⁵⁰ antud kokkulangevas arvamuses märkis kohtunik Bonello muide, et „süüdistatava õigus mitte viibida kohtulikult arutelul on üsna tihedalt seotud tema õigusega vaikida. Kui aga, arvestades olulisi kohtumõistmisega seotud eeliseid, tuleks

⁴⁸ Märgin siiski, et sellel reeglil on mitu erandit. Täpsemalt on NPK artikli 269 lõikes 4 täpsustatud, et asjaomase isiku kohalolek ei ole kohustuslik, kui see ei takista objektiivse tõe väljaselgitamist, kui see isik asub väljaspool Bulgaaria Vabariigi territooriumi ja tema viibimiskoht ei ole teada.

⁴⁹ Vt ka direktiivi 2016/343 põhjendus 35.

⁵⁰ Vt kohtunik Giovanni Bonello kokkulangev arvamus EIK 21. jaanuari 1999. aasta kohtuotsuses *Van Geyseghem vs. Belgia* (CE:ECHR:1999:0121JUD002610395).

süüdistatava kohtulikul arutamisel kohalolekut käsitada igasuguse kaitse eeltingimusena, võiks esitada samad argumendid, et kohustada süüdistatavat loobuma vaikimisõigusest, viidates samuti hea kohtumõistmise huvidel [...]. Praktikast ei ole võimalik ette kujutada kohtuasja, milles, püüdes tasakaalustada ühiskonna huvisid ja süüdistatava seda põhiõigust (isegi kui selline tegevus oleks õiguspärane), peaks see põhiõigus taanduma nende huvidel ees“.

116. Nimelt, nagu märkis Euroopa Kohus, on direktiivi 2016/343 eesmärk kehtestada ühised miinimumnormid ning seega ei ole see täielik ja ammendav instrument, mille eesmärk on kehtestada kõik kohtuotsuse tegemise tingimused⁵¹. Liidu seadusandja täpsustab selle direktiivi põhjenduses 48, et liikmesriikidel peaks olema võimalik „[selles direktiivis] sätestatud õigusi laiendada, et tagada kaitse kõrgem tase“. Mulle näib aga, et nõudes, et süüdistatav ilmuks kohtulikule arutelule, ei laienda liikmesriik selle isiku õigust viibida kohtulikul arutelul, vaid vastupidi, piirab seda, muutes selle kohustuseks ja võttes talt ära võimaluse – kuigi direktiivis on seda sõnaselgelt tunnustatud – loobuda vabatahtlikult kohtusse ilmumisest. Sellist meetet ei saa seega pidada selle isiku menetlusõiguste tugevdamisele kaasaaitavaks, arvestades, et kui ülekaalukas huvi seda nõuab, võivad liikmesriigid võtta meetmeid, et tagada asjaomase isiku ilmumine oma kohtuistungile, näiteks viivitamatu kohtusse ilmumine või asjaomase isiku kohtu järelevalve alla paigutamine või eelvangistuses hoidmine.

117. See tõlgendus on kooskõlas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikaga. Kuigi see kohus tunnistab süüdistatava kohtusse ilmumise tähtsust nii tema õiguse tõttu olla ära kuulatud kui ka vajaduse tõttu kontrollida tema väidete õigsust ning vastandada neid kannatanu ja tunnistajate ütlustega, jätab ta liikmesriikidele täieliku kaalutusõiguse kohtumenetluse reeglite korraldamisel, et tagada arutelude võistlevus ja „hõlbustada“ süüdistatava kohalolu. See kohus piirdub sellega, et kutsub liikmesriigi seadusandjat üles „piirama“ põhjendamatuid mitteilmumisi,⁵² kasutades oma riigisisese õiguskorras talle kättesaadavaid vahendeid. Nagu näitab kasutatud sõnavara, ei pane nimetatud kohus seega süüdistatavale mingit kohustust ilmuda kohtulikule arutelule.

118. Kõiki neid asjaolusid arvestades teen seega Euroopa Kohtule ettepaneku otsustada, et direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 1, mille kohaselt liikmesriigid tagavad, et süüdistatavatel on õigus viibida kohtulikul arutelul, tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mille kohaselt on süüdistatav kohustatud ilmuma kohtulikule arutelule.

V. Ettepanek

119. Esitatud kaalutlustest lähtudes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Sofiyski Rayonen sadi (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria) eelotsuse küsimustele järgmiselt:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul, artikli 8 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi praktika, mille kohaselt võivad liikmesriigi ametiasutused kolmanda riigi kodaniku suhtes teha tagasisaatmisotsuse koos riiki sisenemise ja seal viibimise keeluga, samas kui seda isikut

⁵¹ Vt selle kohta 19. septembri 2018. aasta kohtuotsus Milev (C-310/18 PPU, EU:C:2018:732, punktid 45–47) ja 13. veebruari 2020. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (kohtuistung süüdistatava puudumisel) (C-688/18, EU:C:2020:94, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁵² Vt eelkõige EIK 23. novembri 1993. aasta kohtuotsus Poitrimol vs. Prantsusmaa (CE:ECHR:1993:1123JUD001403288, punkt 35) ja 9. juuli 2015. aasta kohtuotsus Tolmachev vs. Eesti (CE:ECHR:2015:0709JUD007374813, punkt 47).

süüdistatakse kriminaalmenetluses raske kuriteo toimepanemises, ilma et liikmesriigi pädevad asutused võtaks vastu erisätteid, et võimaldada kõnealusel kodanikul viibida oma kohtuasja arutamisel.

Neil asjaoludel teen Euroopa Kohtule samuti ettepaneku otsustada, et sellise tagasisaatmisotsuse vastuvõtmine, millele on lisatud riiki sisenemise ja seal viibimise keeld, nõuab, et kontrollitakse, kas selle meetme viivitamatu rakendamine on kooskõlas süüdistatava kaitseõigustega, ja vajaduse korral, kas on vajalik tagasisaatmise edasilükkamine või riiki sisenemise ja seal viibimise keelu tühistamine või selle peatamine vastavalt kõnealuse direktiivi artikli 9 ja artikli 11 lõike 2 sätetele.

2. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui liikmesriik mõistab kohut kolmanda riigi kodaniku üle, kelle suhtes on tehtud tagasisaatmisotsus koos riigi territooriumile sisenemise ja seal viibimise keeluga, tingimusel et süüdistatavat on õigel ajal teavitatud kohtulikust arutelust ja kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest ning tema käsutusse on antud ka konkreetsed meetmed kohtulikule arutelule ilmumiseks ning ta on vabalt ja ühemõtteliselt sellest loobunud, või kui seda isikut, keda on kohtulikust arutelust teavitatud, esindab nõuetekohaselt tema enda valitud või riigi määratud kaitsja.
3. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui liikmesriik võib asuda seisukohale, et isik on vabatahtlikult loobunud õigusest viibida tema asja kohtulikul arutelul, kui teda on küll teavitatud kohtusse ilmumata jätmise tagajärgedest, kuid ta väljendas seda soovi eeluurimismenetluse ajal staadiumis, kus ei olnud kindlaks määratud menetluse kuupäev.
4. Direktiivi 2016/343 artikli 8 lõikega 1, mille kohaselt liikmesriigid tagavad, et süüdistatavatel on õigus viibida kohtulikul arutelul, on vastuolus niisugused liikmesriigi õigusnormid, milles on ette nähtud, et süüdistatav on kohustatud ilmuma kohtulikule arutelule.